

Loonmatiging en overlegeconomie

Wanneer is sprake van loonmatiging, wat is de rol van werkloosheid bij de loonvorming, en wat impliceert dit voor de werking van de overlegeconomie?

Recentelijk is C. Oudshoorn in *ESB* ingegaan op de marktwerking in het sociaal-economisch bestel¹. Hij heeft daarin onder andere de stelling betrokken dat in de tweede helft van de jaren tachtig nauwelijks sprake is geweest van loonmatiging. Zijns inziens "is slechts van loonmatiging sprake wanneer, onder de veronderstelling van gelijkblijvende collectieve lasten en ruilvoet, de werknemers genoeg nemen met een geringer deel van de inkomensgroei in de bedrijven". Toepassing van deze definitie op de door Oudshoorn gepresenteerde cijfers resulteert in tabel 1.

Oudshoorn schrijft dat loonmatiging "nagenoeg uitsluitend heeft plaatsgevonden in het begin van de jaren tachtig". In de jaren zeventig en de tweede helft van de jaren tachtig zou de arbeidsinkomensquote (aiq) "niet noemenswaardig zijn gewijzigd, indien de mutaties in de collectieve lasten en de ruilvoet achterwege zouden zijn gebleven". Hij concludeert dat er sprake is van "grote ingebouwde handicaps" en verbindt hieraan vergaande conclusies over het functioneren van de overlegeconomie.

Definitie loonmatiging

Het is weinig plausibel om de jaren zeventig, toen de aiq met 18% steeg, te kenmerken als jaren van (zij het be-

scheiden) loonmatiging. Dit is de consequentie van de loonmatigingsdefinitie van Oudshoorn. Volgens deze definitie moet de marktwerking in de loonvorming immers blijken *nadat* de exogene factoren volledig op de mutatie van de aiq in mindering zijn gebracht (zie 1-2-3 = 4 in tabel 1).

Tot welke bizarre uitkomsten zijn definitie kan leiden, spreekt ook uit het volgende voorbeeld. Stel, bij afwezigheid van veranderingen in het bruto/netto-traject, dat de ruilvoet ten opzichte van het buitenland verslechtert met 1,5% en dat de aiq stijgt met 1%. Volgens Oudshoorn is dan sprake van een loonmatiging met 0,5%. In de standaardliteratuur zou deze stijging van de aiq beschouwd worden als een gebrek aan reële loonflexibiliteit. Het lijkt ons dan ook onverstandig om in zo'n situatie van loonmatiging te spreken.

Een definitie van loonmatiging dient ons inziens aan te sluiten bij de praktijk van de loononderhandelingen en in relatie te staan tot ruimte en ruimtebeslag. Dit kan dan leiden tot de gangbare praktijk om van loonmatiging te spreken wanneer de reële arbeidskostenstijging achterblijft bij de stijging van de arbeidsproductiviteit.

Langs deze weg heeft het CPB de invloed van de loonmatiging in de jaren tachtig becijferd. Zonder de da-

ling van de aiq zou de loonsom per werknemer in 1990 ruim 30% hoger zijn uitgekomen. Het CPB concludeert dan ook dat "binnenlandse factoren cruciaal zijn geweest voor het markante werkgelegenheidsherstel. Loonmatiging, aangevuld met en ondersteund door een beleid van ont-koppeling hebben een verbetering van de werkgelegenheids-groei in uren met bijna 8% tot gevolg gehad (gemeten in personen: 415.000)"².

Er is geen reden om op grond van de analyse van Oudshoorn op deze CPB-conclusie terug te komen.

Invloed werkloosheid

Voorts komt Oudshoorn op grond van zijn analyse tot de opmerkelijke conclusie dat in de jaren tachtig de werkloosheid niet of weinig van invloed is geweest op de loonvorming. "De sterk toegenomen aanbodoverschotten op de arbeidsmarkt hebben... niet of slechts in beperkte mate voor prijsaanpassing gezorgd." Hij baseert zich hierbij op de loonvergelijking van FKSEC (voetnoot 11).

Een grove narekening levert echter op dat in de periode 1984-1987 zonder het matigende effect van de werkloosheid, de loonkostenontwikkeling twee maal zo hoog zou zijn uitgekomen. Werkloosheid speelt bij de loonvorming dus wel degelijk een rol.

Conclusie

Ons inziens is de door Oudshoorn gehanteerde definitie van loonmatiging onvoldoende doordacht. De hieraan verbonden conclusies over het functioneren van de overlegeconomie komen daardoor in de lucht te hangen.

A.C. Moons
O.J.C. Cornielje

De auteurs zijn werkzaam bij de directie Algemeen Economisch en Inkomensbeleid van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Deze reactie is op persoonlijke titel geschreven.

Tabel 1. Loonmatiging volgens de definitie van Oudshoorn, gemiddelde jaarlijkse procentuele mutaties

	1970-80	1981-83	1984-89	1990-93	1994
1. Relatieve mutatie aiq	1,8	-0,8	-2,1	1,7	-1,0
2. Ruilvoerverlies	0,9	0,25	-0,4	0,2	-0,25
3. Lastenverzwaringen ^a	1,0	2,3	-1,5	-0,3	-0,75
4. Loonmatiging ^b (=1-2-3)	-0,1	-3,4	-0,2	1,8	0,0

a. Via het bruto/netto-traject

b. Een negatief getal duidt op loonmatiging.

1. C. Oudshoorn, Marktwerking in het sociaal-economisch bestel, *ESB*, 6 oktober 1993, blz. 908-913.

2. Centraal Planbureau, *De werkgelegenheid in de jaren tachtig*, Werkdocument 41, Den Haag, 1991, blz. 14-15.

Loonmatiging en aiq

Voor Moons en Cornielje (M en C) staat loonmatiging gelijk aan een reële arbeidskostenstijging die achterblijft bij de stijging van de arbeidsproductiviteit. Dit komt per definitie neer op een aiq-daling. Zo zou dus ook een aiq-daling die samenhangt met een verlaging van werkgeverslasten als loonmatiging moeten worden beschouwd, omdat werknemers er genoeg mee nemen dat werkgevers hiervan profiteren¹.

Het vereenzelvigen van loonmatiging met het verloop van de aiq is binnen ons sociaal-economische bestel niet zonder betekenis. Aan de hand van de aiq wordt afgemeten of de sociale partners verantwoord met de loonvorming zijn omgesprongen. Stijgt de aiq (structureel), bij voorbeeld doordat collectieve lastenstijgingen worden afgewenteld, dan wordt de oplossing van de problematiek gezocht in directe beïnvloeding van het gedrag van werknemers en werkgevers. De loonmaatregelen uit de jaren zeventig en de dreiging daarmee voor 1994 zijn hier voorbeelden van. Omgekeerd wordt een daling van de aiq op het conto van de matigingsbereidheid aan met name werknemerszijde geschreven.

Invloed werkloosheid

In mijn artikel heb ik nadrukkelijk dieper willen graven. Zoals daar aangegeven, gaat het mij primair om de waarde van de loonvorming als evenwichtsherstellend mechanisme tussen vraag en aanbod: in hoeverre dwin-

gig aanbodoverschotten een verlaging van de reële arbeidskosten af, los van alle overige factoren (oftewel, in hoeverre werkt de Phillipscurve).

Door de aiq-ontwikkeling te corrigeren voor de bijdragen daaraan van de collectieve lasten- en ruilvoetmutaties, kan dit redelijk in beeld worden gebracht. Een simpele herschrijving van de loonvergelijking van het CPB leert immers dat de aiq-ontwikkeling in hoofdzaak afhankelijk is van de mutaties in de collectieve lasten, de ruilvoet (t.o.v. buitenland én collectieve sector), de replacement ratio (verhouding minimum-uitkering/0,8 x gemiddeld loon) en van de mutatie en het niveau van de werkloosheid. De laatste factor vormt de Phillipscurveterm.

Bij een toerekening van de bijdragen van de verschillende factoren aan de aiq-ontwikkeling dient vanzelfsprekend rekening te worden gehouden met realistische (afwentelings)coëfficiënten. De boekhoudkundige exercitie van M en C gaat uit van afwentelingscoëfficiënten van 100% voor de collectieve lasten- en ruilvoetmutaties. Dit heb ik nimmer gepropageerd². Wordt uitgegaan van afwenteling van 100% van bij voorbeeld lastenverzwaringen, dan wordt de loonmatiging uit hoofde van de Phillipscurve overschat (bij lastenverlichtingen geldt het omgekeerde).

Realistische afwentelingscoëfficiënten kunnen worden afgeleid uit loonvergelijkingen van ondermeer het CPB. In tabel 2 zijn de bijdragen van de verschillende verklarende factoren voor het aiq-verloop weergegeven (berekend met de loonvergelijking van FK/SEC). Uit de tabel kan worden afgelezen dat in de jaren zeven-

tig de (sterk toegenomen) aanbodoverschotten zelfstandig niet voor prijsaanpassing hebben gezorgd, terwijl in de tweede helft van de jaren tachtig slechts eenderde van de aiq-daling hieraan kan worden toegeschreven. Dit laatste blijkt niet zozeer een gevolg te zijn van de matigende invloed van de *mutatie* in de werkloosheid, maar van het werkloosheidsniveau. Overigens wordt de relevantie hiervan in empirisch onderzoek niet altijd bevestigd³. Dit zou impliceren dat de aanbodoverschotten op de arbeidsmarkt een nóg geringere negatieve invloed op de aiq-ontwikkeling in de tweede helft van de jaren tachtig hebben gehad dan de berekende eenderde van de aiq-daling op basis van de loonvergelijking van het CPB⁴.

Loonvorming en instituties

Een louter door de situatie op de arbeidsmarkt afgedwongen (relatieve) reële prijsverlaging van arbeid heb ik gedefinieerd als loonmatiging. Mijns inziens zou de Nederlandse economie veel ellende bespaard zijn gebleven, indien loonmatiging in deze zin een wezenskenmerk van de arbeidsmarkt zou zijn geweest. Nu dwingt de arbeidsmarkt dit pas af bij een grote baanonzekerheid (bij toenemende ontslagwerkloosheid, zoals in het begin van de jaren tachtig).

Ik trek overigens de CPB-analyse over het winst- en werkgelegenheidsherstel in de tweede helft van de jaren tachtig geenszins in twijfel. Mijn punt is dat dit in belangrijke mate

Tabel 2. Bijdrage aan de relatieve mutatie van de arbeidsinkomensquote van verschillende factoren (gemiddeld per jaar), in procenten^a

	1970-1980	1984-1989
• Ruilvoet	0,5 (27%)	-0,5 (24%)
• Collectieve lasten	0,9 (49%)	-0,6 (30%)
• Replacement ratio	0,3 (17%)	-0,2 (11%)
• Werkloosheid ^b	0,1 (7%)	-0,7 (35%)
• Relatieve mutatie aiq.	1,8	-2,1

a. Berekend met de loonvergelijking van FK/SEC; tussen haakjes staan de procentuele aandelen.

b. Dit betreft het gecombineerde effect van de invloed van het werkloosheidsniveau (het sterke Phillipscurve-effect) en de werkloosheidsmutatie (het zwakke Phillipscurve-effect). Bij het eerste is via de constante uit de loonvergelijking rekening gehouden met natuurlijk werkloosheid.

1. Ten aanzien van het bruto/nettotraject en de ruilvoet veronderstel ik dat er geen veranderingen optreden.

2. Zie ook mijn expliciete verwijzing in voetnoot 11 in mijn artikel naar de afwentelingscoëfficiënten uit de loonvergelijking van het FK/SEC-model. M en C laten overigens verschillende componenten van de aiq-ontwikkeling buiten beschouwing (stijging werkgeverslasten, ruilvoetverlies marktsector t.o.v. collectieve sector).

3. Uit onderzoek van Graafland blijkt dat louter de mutatie in de werkloosheid een significant negatieve invloed heeft op de loonontwikkeling. Zie J.J. Graafland, *From Phillips Curve to Wage Curve, De Economist*, 1992, blz. 501-514.

4. De ruwe berekening van M en C van de invloed van de werkloosheid op de loonkostenontwikkeling in de periode 1984-1987 kan ik op basis van de model-exercitie met FK/SEC resp. het empirisch onderzoek van Graafland niet plaatsen.

zou zijn uitgebleven, wanneer de overheid niet had ingezet op lastenverlichting en ontkoppeling (verlaging replacement ratio) en de ruilvoetwinst niet zou zijn opgetreden. In dat geval zou onder meer de bruto loonstijging hoger zijn uitgevallen. Blijkbaar is het in het Nederlandse arbeidsbestel mogelijk in perioden van werkgelegenheidsgroei een zekere ten doel gestelde reële beschikbare inkomensverbetering ('target real wage') te realiseren, ondanks het bestaan van aanzienlijke aanbodoverschotten op de arbeidsmarkt. Hetzij linksom (ten laste van werkgevers), hetzij rechtsom (via lastenverlichting).

Met mijn definitie van loonmatiging wordt het gebrekkig functioneren van de arbeidsmarkt inzichtelijk gemaakt. Dit plaatst extra licht op de institutionele vormgeving van het sociaal-economische bestel, zeker. De constatering dat deze zich kenmerkt door een wisselwerking tussen een aanzuigende en inactiverende sociale zekerheid en een sterk op insiders gerichte loonvorming, komt dan niet uit de lucht vallen⁵. Hiermee heb ik geen beschuldigende vinger naar sociale partners willen wijzen. Dat zou ondoordacht zijn. Elk land krijgt tenslotte de loonvorming die behoort bij zijn sociaal-economische inrichting.

C. Oudshoorn

De auteur is plv. directeur Algemene Economische Politiek van het Ministerie van Economische Zaken. Hij bedankt zijn collega's voor waardevolle opmerkingen en daarnaast Hans Vijlbrief ook voor de gemaakte berekeningen. Dit naschrift is op persoonlijke titel geschreven.

---

5. Evenals het gegeven van een langdurige werkloosheid in ons land van ongeveer 50% van de totale werkloosheid (inclusief de verborgen werkloosheid in de WAO zelfs van 60% à 70%).